

**LEVÉL A HALÁLSORRÓL – EGY ZENTAI POLGÁR,
BARÁTI ISTVÁN TRAGÉDIÁJA 1944-BEN**

FORRÓ LAJOS

ABSTRACT

The change of empire in the southern region in 1944 – in addition to many settlements – also seriously affected Zenta. The Yugoslav partisans, who arrived after the Red Army, took over the city, and then began to curtail the rights of the local Hungarians, as well as retaliatory measures against the minorities. The climax of this was a mass murder in Zenta, on the night of November 9, 1944, which was carried out by the Department of People's Defense (OZNA) with the assistance of local civilians. 65 people fell victim to the massacre.

„Kedves Piroskám, szeretett gyermekeim! Nagyon szeretnék látni benneteket. Vasárnap reggel legyetek 7 órakor a Posta udvarban, ha messziről, de legalább láthatlak benneteket.

Szeretett feleségem, ne menj senkihez, ne könyörögj senkinek se protekcióért, úgyse használ semmit. Pénzt ne adj senkinek, hogy segítsenek, mert becsapnak. Bízunk a Jó Istenbe. Dolgozzatok nagyon, vigyázzatok, minden jószágra gondotok legyen, csak pénzt csináljatok, fizessetek oda, ahova kell. Én most már jobban vagyok, nem is bántottak eddig. De azért minden napot, minden percet rettegéssel töltünk. 9-en vagyunk, Piszár is itt van, nem tudjuk, mi lesz velünk. Csókollak benneteket, kérem a jó Istent, hogy áldjon meg benneteket. Írjatok magatokról, a kosár aljára tegyétek a levelet.

Ezerszer csók, mindjájátokat szerető szívemmel férjed és apátok: Pista

1944. XI. hó 1-én

Kedves édes anyám és testvéreim!

Csokolok mindenkit, kérem a jó Istent, hogy áldjon meg és segítsen meg benneteket.

Csók: Pista”

A fenti levelet Baráti István, a Zentán 1944. november 9-én bírósági ítélet nélkül likvidált helyi földműves küldte a fogságból családjának.¹ A levél első része feleségének és gyermekeinek, a második édesanyjának és testvéreinek szól.

Mielőtt Baráti személyes tragédiájára és kálváriájára térünk, mindenképpen szeretnénk történetét az 1944-es zentai események kontextusába helyezni. A Bánátot birtokba vevő Vörös Hadsereg 2. ukrán frontjához tartozó 46. hadsereg október 7-én kezdte meg Adánál az átkelést a Tiszán. A bácskai oldalt a honvédek mellett az adai nemzetőrség tagjai és a leventék védték. A harcokban 13 honvéd esett el, 21 pedig megsebesült. A szovjet veszteség a harcokban 49 fő volt, emellett számos katona fulladt a Tiszába az átkelés során.²

A szovjet hadsereg ezután sorra foglalta el a bácskai településeket. Október 8-án elesett Zenta, Óbecse, Magyarkanizsa, Martonos, 10-én Horgos, Szabadka, október 18-án Topolya, 19-én Szenttamás, 21-én Zombor, majd 23-án Újvidék is. A Tisza menti impériumváltás – az átkelést leszámítva – komolyabb harcok nélkül történt, mert a gyengén felszerelt honvédségi alakulatok a legtöbb helyen visszavonultak a szovjet csapatok érkezése előtt. Így történt ez Zenta esetében is, ahová 8-án minden ellenállás nélkül vonult be a szovjet hadsereg és a nyomában érkező partizánok.³

Mivel a városban az illegális kommunista párt és szimpatizánsai mellett számos királypárti szerb élt, vita alakult ki a település vezetésével kapcsolatban. Mindkét csoport hívei maguknak szerették volna megkaparintani a hatalmat. Olajos Mihály így emlékszik: „Két csoportosulás a volt polgármesteri irodában és előtte a folyosón – parázs vita és huzavona. Nešić Iso, a borbély, aki hosszú évek óta kommunista hírében állt a városban, ez a sovány, őszülő kis emberke, gyenge, békítő hangján erősítgeti, hogy a népfelszabadító bizottság illetékes a hatalom átvételére, az a népfelszabadító bizottság, amelyet hat hónappal ezelőtt, illegálisan Joó Lajos, az elesett forradalmár alakított. Igen ám, de ott voltak a tőkés Jugoszlávia városi előljáróságának egyes tagjai is, akik úgy gondolták, és teli szájjal kiértölték, hogy csak ők lehetnek a hatalom jogos hordozói, hisz a jugoszláv állam szabadult fel. Kavarodás, csaknem fizikai tülekedés, robbanékony légkör.”⁴

A hatalmat végül – nem meglepő módon – Nešić követői vették át, majd újraalakították a Népfelszabadító Bizottságot, benne három magyar taggal.⁵ A testület

Kedves Kirostám, szeretlek gyönyörűen,
 nagyon szeretnelek látni benedekes.
 Készen vagyok reggel legyelek 7 órákor
 a posta udvarában ha messziről de
 legálább láshatóság benedekes.
~~te jöttél felőzem az anyuval együtt~~
 könyörögj senkinek se profekcióent ügyes
 5 hazánál semmit se ne adj nekik ha
 megintrenek mint az esapunk. Kézünk a
 7. Jelenbe. dolgozatok nagyon megvárakoz
 minden jóraaga gondolat legyen, csak
 jót és májortat fizessetek oda utána
 kát. én most már jobban vagyok.
 nem is bánthatok edig. De azért
 minden napot minden percet ne
 tegyél tölteni. 9 cen vagyunk
 Készen is itthon nem hiúppuk
 3. mi leszelünk csakolab benedekes
 tegyél a jó látást ügyes
 ha gy algon meg benedekes igazság
 meggalak nol. a kosár ajása
 tegyél a levéllet.
 szerszer csak
 1944. XI. hó minyapítakat szerető szíven
 4. en mel féved
 13. májortat
 13. májortat

1. kép: Baráti István családjának írt levele nyolc nappal a meggyilkolása előtt
(Forrás: Baráti István hagyatéka)

pozícióját jelentősen erősítette a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg alakulatainak megérkezése Zentára.⁶

A kezdeti zűrzavarban döntötték le Horthy István kormányzóhelyettes szobrát, valamint a Fő téren álló orszá zászlót is.⁷ A bizottság kezdeti intézkedései mégis bizakodásra adhattak okot. Az elnök a városházán fogadta a magyar polgárokat is, akikkel az anyanyelvükön tárgyalt. A helyi lap is két nyelven indult, először *Senčanskenovine – Zentai Újság* címmel, majd *Sloboda – Szabadság* névre keresztelték. A népfelszabadító bizottság megkezdte a háborús bűnök kivizsgálását, és aki ellen feljelentés érkezett, azokat letartóztatták. A tervek szerint ügyüket kivizsgálják, és sorsukról csakis a bíróságok dönthetnek.⁸

A változást a katonai közigazgatás 1944. október 17-i bevezetése jelentette, amely igényeinek megfelelően a városba érkező Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság két tagja, Slavko Kuzmanović és Stevan Doronjski, valamint a hadsereg képviselője, Pavle Gerenčević őrnagy jelenlétében 20-án átalakították a Népfelszabadító Bizottságot. Doronjski kijelentette, hogy a németek sorsa eldőlt, és el lesznek üldözve. A magyarok sorsa még bizonytalan, de valószínű, hogy a németek sorsában osztoznak, ezért a bizottságnak nem lehet magyar tagja.⁹

A bizottság magyar tagjait meglepte a bejelentés. Egyikük, Olajos Mihály – aki Gerenčević-et és Doronjski-t még a belgrádi illegalitásból ismerte – így emlékszik: „Abba a helyzetbe hoztak bennünket, hogy fel kellett állnunk, elhagynunk az értekezletet csak azért, mert magyarok voltunk. Számomra, aki már bekapcsolódtam a népfelszabadító háborúba és a pártmunkába már a háború előtt, akit a fasiszták letartóztattak, majdnem két évig börtönben tartottak, kínoztak Zentán, elhurcoltak a hírhejt újvidéki Armijába... Tehát ez mindegy, nem lehetek tagja a népfelszabadító bizottságnak csupán azért, mert magyar vagyok.”¹⁰

Ugyanezen a bizottsági ülésen alakították meg a helyi háborús bűnöket vizsgáló bizottságot, melynek tagjai Isa Nešić, Dušan Miličev, dr. Radojka Mrkšić, Mata Joksimović és Aleksandar Stojkov voltak. Az elindult kétnyelvű lapot beszüntették azzal az indokkal, hogy helyette lesznek központiak. Korlátozták a magyar és a német nyelv nyilvános használatát, eltávolították a magyar nemzetiségű tisztségviselőket a közigazgatásból, a falragaszok és a hirdetések az eddigi kétnyelvűről szerb nyelvére változtak.¹¹

Zentán, hasonlóan a többi bácskai településhez, azok a személyek, akik valamilyen bűnt követtek el a magyar érában, távoztak a kivonuló magyar hadsereggel. Ennek ellenére megkezdődött a bűnösnek vélt magyarok letartóztatása. A gyanúsítottak, mivel nem érezték magukat bűnösnek, gyakran maguk jelentkeztek. A többieket viszont fegyveresek kísérték a városháza pincéjében lévő rendőrségi fogdába. Az emberek összegyűjtését sokszor parancs nélkül, önhatalmúlag is megtették. Erre bizonyíték, hogy november 4-én a városparancsnok, Stanko Radulović

parancsban tiltotta meg a Népfelszabadító Bizottság vagy a Városparancsnokság engedélye nélküli letartóztatásokat, továbbá a személyes bosszúállást a magyar és a német lakosságon.¹²

Ennek ellenére zajlott az összegyűjtött emberek kínvallatása és brutális bántalmazása. A visszaemlékezések szerint az egykori rendőrparancsnok és a dobos volt különösen kegyetlen. A hozzátartozók és a túlélők brutális verésekről és kínzásokról számoltak be.¹³

A kihallgatások tortúrájáról Balogh Károly¹⁴ fogvatartott így számolt be: „Az éjszakák borzalmasak voltak. Szalmán aludtunk, éjjel részeg partizánok jöttek be zseblámpával a fogdába, mindenkinek a szemébe világítottak és keresték a haragosukat, akit meg akartak bosszulni, vagy verni. Ilyenkor átvitték az illetőt a szomszéd helységbe [sic!], pl. egy kövér tűzoltóra emlékszem, akit rettenetesen összeverték.”¹⁵

Pár napos raboskodás után a fogvatartottakat átkísérték a járásbíróóság fogdájába. A posta mögötti udvari épület hosszú folyosójáról nyíltak a zárkák. Egy-egy zárkába 6-10 embert zsúfoltak össze.¹⁶

1944. november 9-én váratlan fordulat történt. Petar Relić-Čedo,¹⁷ az OZNA (Odeljenje za zaštitu naroda – Népvédelmi Ügyosztály) büntetőszázadának parancsnoka három fegyverest küldött a városba, hogy a fogvatartottakat bírósági ítélet nélkül likvidálják.¹⁸ Relić egysége részt vett több Tisza menti helységben végrehajtott törvénytelen népirtásban.¹⁹

A magyarok likvidálásának ötletét nem mindenki tartotta elfogadhatónak. Főleg Isidor Nesić városelnök – és egyben a háborús bűnöket vizsgáló helyi bizottság elnöke – kardoskodott, hogy ítéleteket csakis bíróság hozhat a fogvatartottak ügyében. A Városházán Nesić és a három partizán mellett jelen volt Vladimir Petkov, Isidor Pejcin, Aleksandar Stojkov és mások. Szerencsére rendelkezésünkre áll Petkov és Stojkov visszaemlékezése, amiből részletesen megismerhetjük a likvidálás előtti eseményeket.

Petkov úgy emlékszik, hogy november 9-én éjszaka érte küldtek a zentai lakására, és azonnal berendelték a városházára. Amikor beért, már többen a teremben tartózkodtak. Petkov csak Isidor Nesić városelnökre (polgármester), Isidor Pejcin közismert zentai polgárra és három partizán-egyenruhás, fegyveres katonára emlékezett. Elmondása szerint a fegyvereseket előtte soha nem látta. A beszélgetésből kiderült számára, hogy a katonák azért jöttek, hogy likvidálják a fogva tartott magyarokat. „Elkeseredett veszekedés folyt, mivel Isidor Nešić szívósan ellenállt, hogy ez megtörténhessen, mivel a városi népfelszabadító bizottság olyan határozatot hozott, hogy ezeket az embereket bíróság elé kell állítani, mielőtt az megalakul. Amikor ellenvetéseit durván és véglegesen elvetették, Nešić így szólt: »Ilyen visszataszító gaztettben én nem akarok részt venni!« – és eltávozott. (...) Isidor Pejcin volt a főközlomos, aki véleményt mondott mindenkiről, azaz eldöntötte, hogy likvidálni kell-e

vagy sem. Így hát azon az éjszakán ő volt Zentán élet és halál ura. Az ő szava döntött – a főntről küldött fegyveres hármas szinte kizárólag csak az ő véleményét fogadta el.”²⁰

Petkov elmondása szerint több embert – Halász Sándort, dr. Ferenczi Antalt – is szeretett volna megmenteni, de csak Bruckner László esetében hallgatták meg, akit azon az éjszakán hazaengedtek.²¹

Stojkov visszaemlékezésében megemlíti, hogy az Óbecséről érkező partizánokat Stanko Radulović partizánparancsnok, Borzaški Sredoje régi detektív és annak öccse vezette. A partizánok követelték, hogy azonnal végezzék ki a bűnösöket. „Mi vitatkoztunk velük, különösen Isa Nešić, végül én éjjel 11 óra után hazamentem, Isa még ott maradt éjfél után két óráig. Mégis, amikor másnap reggel hét óra előtt bementem, ő már ott volt az irodában. Falfehér volt, a homlokán verejtékcseppek gyöngyöztek. Amikor meglátott, így kiáltott fel: »Zamisli, Šaco, svesuihubili!« (Képzeld, Sanyi, mindet kivégezték!) Hirtelen nem is kapcsoltam, hogy kikről beszél. »Kiket végeztek ki?« – kérdeztem megzavarodva. »Hát ezeket, akik itt voltak a bírósági fogdában!« – közölte velem kétségbeesetten. Ekkor tudtam meg, hogy mi történt 1944. november 10-ére virradó éjjel.”²²

A kivégzésre szánt embereket kettesével dróttal kötözték össze, majd egy hosszú kötélhez rögzítették, és a vasúti töltés irányába indultak el velük. A partizánokhoz bosszúra szomjas civilek is csatlakoztak. Útközben sikerült három fogvatartottnak elmenekülnie. Nagy Berze Pál és Boros István kezén valaki elvágta a drótot, Vastag Pált pedig Petkov szabadította ki útközben.²³ Mindhárman elfutottak, és szerencsájukra a gyilkosok túl kevesen voltak ahhoz, hogy üldözni tudják őket. Nem volt ilyen szerencsés Kuklis István, aki szintén megpróbált menekülni, de őt a helyszínen agyonlőtték.²⁴

A többieket a Tisza és a töltés közötti erdőbe kísérték egy lövészárkokhoz, ahol tarkólövessel végeztek velük.²⁵ Vladimir Petkov, aki szemtanúja volt az eseményeknek, így emlékszik: „Vesztőhelynek az árvédelmi töltés meg a folyópart közötti erdőcske elején kiásott lövészárkokat használták fel. A megszálló hadsereg áshatta a város védelmére. A kivezetetteknek egyenként az árokba kellett fekiüdniük, és golyóval végeztek velük. Aztán földdel temették be őket, de a rájuk szórt földréteg vékony volt. Mint hallottam, a következő napokban többeknek a hozzátartozói kihantolták a holttesteket, és a temetőben megjelölt sírokba helyezték.”²⁶

Ebbe a tömegsírba került a fenti levél írója, Baráti István is. Baráti 1900. december 24-én született Zentán,²⁷ római katolikus vallású, földműves, gazdálkodó családban. Apja Baráti Mihály, anyja Burány Terézia. Nős, felesége Kadvány Piroska (házasságkötés időpontja: 1924),²⁸ két gyermek apja. Háza a jelenlegi állatorvosi állomás (Petar Drapšin u. 41.) volt.²⁹

Pontos adataink nincsenek fogva tartásának kezdetéről, de levele alapján valószínűsíthető, hogy már októberben bebörtönözték. Okát pontosan nem ismerjük,

2. kép – Baráti István és felesége, Baráti (szül.: Kadvány) Piroska
(Forrás: Baráti István hagyatéka)

egyek visszaemlékezők szerint 1941-ben a telepesek holmijából „pakolt”, azaz a kitelepített szerbek hátrahagyott ingóságait vette magához.³⁰

A később legyártott partizániratokban ezt az állítást nem sikerült hitelt érdemlően bizonyítani, de amennyiben a vádak esetleg igazak is, semmiképpen nem érdemelt volna ilyen brutális büntetést.

Ma már ismeretes, hogy a november 10-ére virradó éjszaka történt gyilkosság áldozatairól listát³¹ készített a partizánhatalom. Az irat *Az 1944 novemberében likvidált személyek névsora* címmel 65 személy – két német, egy orosz és 62 magyar – nevét tartalmazza, a születési hellyel és évvel, a vallási és nemzetiségi hovatartozással, a családi állapottal, illetve a vagyoni állapotra utaló adattal egyetemben. Baráti István a 22-es sorszám alapján szerepel az iratban.

Baráti neve több iratban is feltűnik a Vajdasági Levéltár háborús bűnösségre vagy a népellenességre vonatkozó iratanyagában. A Vajdasági Levéltár 183-as fondja tartalmazza a háborús bűnöket vizsgáló bizottságok iratait, melyek a történészek számára jelenleg kutathatók. A dokumentumok között az újvidéki háborús bűnöket vizsgáló bizottság iratain kívül a régió településeinek anyaga is – több-kevesebb hiányossággal – megtalálható. A fond iratanyagában emellett számos hellyel kapcsolatban fellelhetők a likvidáltakról készített listák.

A névsorok mellett egyéb érdekes, értékes iratok is vannak. Ilyenek például a háborús bűnösség kérdésével foglalkozó akták. A dokumentumokat vizsgálva

megállapítható, hogy a háborús bűnök, illetve a népellenesség kategória megállapítása az egész régióban hasonlóképpen folyt.³²

A bizottság a következő csoportokra osztotta a vélt bűnöket:

1. bevonulás (ulazak) – a magyar hadsereg bevonulása során a helyi magyar lakosság által elkövetett bűnök;
2. hadsereg (armija) – a magyar hadsereg által elkövetett bűntények;
3. razzia (racija) – az Újvidéken és környékén 1942-ben elkövetett bűnök;
4. táborok (logori) – a különböző táborokban elkövetett bűnök;
5. erőszakos mozgósítás (prisilnomobilisanje) – a katonai mozgósítás során elkövetett bűnök;
6. kényszermunka (prisilnirad) – a kényszermunka során elkövetett bűntények;
7. kitelepítés (iseljivanje) – a kitelepítéssel kapcsolatos bűntények;
8. magyar elleni bűncselekmények (protivimovine).

Külön kategóriába kerültek a népelleneségek. A népellenességnek minősített személyek névsora a *Népelleneségek regiszterében* található, benne 8640 névvel.³³ A nevek és az adatok – név, megjegyzés, esetleg ítélet – egy kartonra kerültek, ennek alapján állították össze az említett kétkötetes művet.

A partizánhatalom részéről az utólagos önigazolás a feljelentések gyűjtésével, illetve az „elkövetett” bűnök szerinti csoportba tartozó névsorok összeállításával kezdődött. Ezt követte a jegyzőkönyvek készítése, majd a háborús bűnössé nyilvánítás (F-határozat), illetve esetenként bírósági tárgyalásra is sor került.

Baráti István esetében – helyi feljelentésre hivatkozva az első kategóriába – a magyar hadsereg bevonulása alkalmával a helyi magyar lakosság által elkövetett bűnök – tartozó büntényt állapít meg, miszerint nevezett nemzetőr volt.³⁴ Az irat Baráti István korát 48 évben állapítja meg, ami nyilvánvalóan téves, hiszen nevezett 1900-ban született. A partizániratokban egyébiránt számos pontatlanság, elírás árulkodik a hanyag iratkezelésről, amely ezen dokumentumokat jellemzi.

Barátit a partizánhatalom egyúttal népellenességnek is bélyegezte, és erről kartont készített,³⁵ amelyen a következő áll: „*Baráti István, Mihály és Terézia (szül. Burány) fia, 44 éves, zentai közigazdász, magyar népellenesség, likvidált (presudjen)*”³⁶ Zentán. *Indoklás: 1941 májusától októberig elrabolta Babuškov Milan földműves ingóságait, akit ez idő alatt táborba internáltak.*” Az irat egy Zentán tett feljelentésre hivatkozik (Inv. br. 12419), amit nem sikerült megtalálnunk.

A fenti dokumentumokra hivatkozva Barátit 1945. november 19-én a háborús bűnöket vizsgáló bizottság háborús bűnössé nyilvánította. Indoklásként a fenti iratokra hivatkozik. A bűntény leírása azonban merőben más, mint az említett dokumentumokban: „*Nevezett, közvetlenül a magyar megszálló csapatok 1941. április 14-i, Zentára való bevonulása után vétklen polgártársai ellen elkövetett kegyetlen*

*bűncselekményekben vett részt. Branko Badjoški polgártársát a lovához kötözte, a kocsjához hurcolta, ahol egy másik magyarral vasvillával összeverte és borotvával szurkálta meg.*³⁷ Nevezett a határozat számával megegyező sorszámmal bekerült a Háborús Bűnösök Nyilvántartásába.³⁸

A *Dokumenti iz istorije Jugoslavije* címmel 1999–2000-ben megjelent sorozat negyedik kötete tartalmazza a háborús bűnöket vizsgáló vajdasági bizottság által megállapított magyar háborús bűnösök névsorát. A listán összesen 3437 név található. Baráti István neve a 200. sorszám alatt szerepel.³⁹

Mint az iratokból kitűnik, mire Baráti István ügye a feljelentésektől a háborús bűnössé nyilvánításáig eljut, a bűnei a nemzetőrségi tagságtól a lopáson át a brutális fizikai leszámolásig duzzadnak. Valószínűsíthető, hogy nevezett háborús bűnössé nyilvánításához a bizottság kevesellte a korábban összeírt bűnöket, és ezt megtoldotta egy brutális fizikai leszámolással. Ráadásul, mire Baráti eljut a fő bűncselekményig, az iratok adatai szerint 48-ról 44 évesre „fiatalodik”. Azt is fontosnak tartjuk kihangsúlyozni, hogy a fent említett bűnöket a partizánhatalomnak soha nem sikerült hitelt érdemlően bizonyítani.

Az iratokból kiderül, hogy a partizán ítélezés mechanizmusában a mai, illetve a normális európai gyakorlattal ellentétes tendenciák érvényesültek. Az esetek döntő többségében a likvidálás megelőzte a bizonyítási eljárást, tehát mindenképpen elmondható, hogy a megtorlás ártatlanokat vagy olyan személyeket érintett, akiket megilletett volna az ártatlanság véelme. Így történt ez Baráti István esetében is. Likvidálása 1944. november 9-én éjjel történt, míg háborús bűnössé nyilvánítására csak jóval később, 1945. november 19-én került sor. Az ő esetében – és sok más, 1944-ben likvidált áldozat esetében is – elmondható, hogy mivel a törvénytelen likvidálás megelőzi a bizonyító eljárást, joggal feltételezhető, hogy a partizánhatalom részéről nem objektív elbírálás, hanem egy büntett igazolása történt.

Az áldozatok többségét a későbbi években a család holtta nyilvánította. Baráti esetében ez csak jóval később, 2006-ban történt meg.⁴⁰

A háború befejezését követően – 1945. június 9-én – a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács Elnöksége meghozta a vagyonekobbzásról és annak végrehajtásról szóló törvényt.⁴¹ A törvény a vagyon teljes vagy részleges elkobbzására adott lehetőséget. A vagyonekobbzás alól csak azok a tárgyak, eszközök, ruhák mentesültek, amelyek az elítélt szűkebb családja számára a létfenntartást biztosították.

A törvény értelmében az illetékes járási népbizottságoknak meg kellett küldeniük a háború során likvidált, kivégzett vagy elmenekült személyek vagyonának leltárát a járásbíróságok számára. Ugyanez vonatkozott a hadbíróságokra is, amelyek számára az ítéletek megküldését írta elő a törvény. Maga a törvény tulajdonképpen egy meglévő állapotot rögzít, hiszen az elmenekültek, likvidáltak vagyonát sok helyen ekkorra már zárta a partizánhatalom.⁴²

Normális esetben azoktól kobozták el a vagyonát, akit háborús bűnössé nyilvánítottak. Baráti István esetében ebbe a folyamatba is hiba csúszott. Nevezett vagyonelkobzásra szánt ingóságait 1945. május 21-én⁴³ írta össze a bizottság, amivel tulajdonképpen megkezdte a vagyonelkobzási eljárást, míg háborús bűnössé csak jóval később, 1945. november 19-én nyilvánították. Tehát ebben az esetben is felmerül a koncepció eljárás vitathatatlan ténye.

A vagyonelkobzás során a partizánhatalom elkobozta Baráti István vagyonának nagy részét, mintegy 38,5 katasztrális hold földet.⁴⁴ A megmaradt csonka családnak csak hosszas peres eljárás során sikerül elérni, hogy a törvényben rögzített, családi létfenntartáshoz elengedhetetlenül szükséges föld és ingóság a birtokukban maradjon.

Átvizsgálva Baráti vagyonelkobzási iratainak ingóságra vonatkozó részét, egy furcsa tételre bukkantunk. Nevezett személyes tárgyai között nyolc pár régi női harisnyát(?) is leltárba vett a bizottság, amit később a többi vagyontárggyal együtt a bíróság elkobzott.⁴⁵ E tétel kapcsán az az érzés kerítheti hatalmába az óvatlan kutatót, hogy a bizottság minden mozdítható vagyontárgytól megpróbálta megfosztani az amúgy is sokat szenvedett, csonka családot.

Befejezésékként, a visszaemlékezésekből sajnos az is kiderül, hogy ettől még háborzongatóbb rablások is történtek.⁴⁶ A likvidált Lukács Károly húga így emlékszik: *„Ami pedig a bátyámat illeti, az ő történetének is van egy szomorú epilógusa. Annak az örnek, aki annak idején a pincébe zárt foglyokra vigyázott, varrónő volt a lánya. Egyszer, amikor náluk jártam, feltűnt, hogy az apjának a felöltője nagyon hasonlít a bátyáméra. Minthogy a kabátot a mi apánk varrta, és tudtam, hogy neki szokása eltenni a darabokat esetleges későbbi javítások végett, egy óvatlan pillanatban lenyiszszantottam egy kicsit a kabát aljából. Otthon a mintát összehasonlítottam az apám által féltett darabokkal. Ugyanaz a drappszerű anyag volt...”⁴⁷*

JEGYZETEK

- 1 A levél eredetijének másolatát Baráti István családja bocsátotta a szerző rendelkezésére. A szöveg – feltehetően keletkezésének körülményei miatt – számos helyesírási, stilisztikai hibát tartalmaz, amelyeket kijavítottunk a jobb érthetőség céljából.
- 2 Molnár Tibor: *Zenta és Magyararkanizsa községek II. világháborús halottjai*. Zenta, 2003. 63.
- 3 Molnár Tibor: *A zentai Városparancsnokság válogatott iratai 1944-1945. Odabrani spisi Komande grada Senta 1944-1945*. Szeged–Zenta, 2011. 5. (A továbbiakban: Molnár, 2011.)
- 4 Olajos Mihály visszaemlékezése. Közli: Szloboda János (szerk.): *Virradat. (Visszaemlékezések Zenta felszabadulásának napjára)*. Senta, 1981. 33–37.
- 5 Közöttük az egyik a közölt idézet szerzője, Olajos Mihály.
- 6 Molnár, 2011. 6.
- 7 Szloboda János: *Zentán történt '44-ben*. Pomáz, 2005. 23. (A továbbiakban: Szloboda, 2005.)

- 8 Mészáros Sándor: *Holtta nyilvánítva. Délvidéki magyar fátum 1944-45. I. Bácska*. Budapest, 1995. 72-73. (A továbbiakban: Mészáros, 1995.)
- 9 Molnár, 2011. 6.
- 10 Olajos Mihály vallomása 1990 őszén a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége szervezésében tartott találkozón. Közli: Matuska Márton: *A megtorlás napjai*. Újvidék, 1991. 145-146.
- 11 Molnár, 2011. 6.
- 12 Történelmi Levéltár Zenta (A továbbiakban: TLZ) F. 109. Broj: 71/1944 god.
- 13 Szloboda, 2005. 126., 168-169.,172-173.
- 14 Balogh Károly édesapjával 1944. október 31-én önként jelentkezett, miután megtudták, hogy keresik őket. Nem érezték magukat bűnösnek, ezért bementek a városházára, ahol ottfogták őket. Balogh Károlyt november 4-én elengedték, de édesapját, id. Balogh Károlyt november 9-én likvidálták.
- 15 Balogh Károly vallomása. Közli: Szloboda, 2005. 116.
- 16 Uo.
- 17 Petar Relić-Čedo (Krčedin, Sremski Karlovci, 1913 – 1990): politikai munkás, a Stara Pazova-i járás felkelésének egyik irányítója. A háború után a Jugoszláv Kommunista Párt Vajdasági Tartományi Bizottságának elnöke, Vajdaság Autonóm Tartomány Legfelsőbb Bíróságának elnöke, tagja és alelnöke a Vajdaság Autonóm Tartomány Végrehajtott Tanácsának, Államminiszter, Néphős. A későbbi kommunista érában kiadott hivatalos életrajzokban sehol nem említik, mint a büntető század parancsnokát.
- 18 Molnár, 2011. 13.
- 19 Magyarkanizsa, Horgos, Martonos esetében bővebben lásd: Forró Lajos – Molnár Tibor: *Tragikus emberi sorsok 1944-ből a partizániratok tükrében. Magyarkanizsa község*. Szeged-Zenta, 2013. (A továbbiakban: Forró-Molnár, 2013.)
- 20 Vladimir Petkov visszaemlékezése. Közli: Szloboda, 2005. 312-313.
- 21 Uo. 313.
- 22 Aleksandar Stojkov visszaemlékezése. Közli: Szloboda, 2005. 327.
- 23 Az esetet Vastag Pál özvegye mesélte el Szloboda Jánosnak. Lásd: Szloboda, 2005. 314.
- 24 Szloboda, 2005. 67.
- 25 Molnár, 2011. 13.
- 26 Vladimir Petkov visszaemlékezése. Közli: Szloboda, 2005. 314.
- 27 TLZ. Bejegyzés a születési anyakönyvbe 1218/1900 sz. Baráti István születési anyakönyvi adatai.
- 28 TLZ. Bejegyzés a születési anyakönyvbe 1218/1900 sz. Az anyakönyvvezető kiegészítéssel a bejegyzésben jelzi, hogy Baráti István és Kadvány Piroska 1924-ben kötött házasságát a Szabadkai Törvényszék (Okruzni sud u Subotici) 1953-ban felbontotta.
- 29 Szloboda, 2005. 121.
- 30 Uo. 121.
- 31 TLZ. F. 109. 12. ikt. sz.: sz. n.
- 32 Lásd bővebben: Forró-Molnár, 2013. 39–60.
- 33 VL. F. 183. 65. és 66. doboz. Registar Narodnih Neprijatelja.
- 34 Vajdasági Levéltár. F. 183. Elaborat, Zločini Okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini, I. grupa masovnih zločina „Ulazak”. Broj: 8668. (A továbbiakban: VL.)
- 35 VL. F. 183. Knjiga: 65. Registar narodnih neprijatelja. Broj: 1865.
- 36 A „presudjen” szó jelentette az ítélet nélkül likvidált személyeket, míg az „osudjen” szóval jelölték az elítélt személyeket.

- 37 VL. F. 183. Kut. 567. Broj: 3094.
- 38 VL. F. 183. Knjige: 63–64.
- 39 Zečević, Miodrag Đ. – Popović, Jovan P. (szerk.): *Dokumenti iz istorije Jugoslavije. Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača iz Drugog svetskog rata. I–V. Beograd, 2000. IV. tom. 348.*
- 40 TLZ. Bejegyzés a születési anyakönyvbe 1218/1900. sz. Baráti István születési anyakönyvi adatai. Az eredeti dokumentumba az anyakönyvvezető bejegyezte, hogy Baráti Istvánt a zentai Községi Bíróság 2006. augusztus 4-én, a II. P. 13/06. sz. ítélettel holtta nyilvánította. A halál dátumaként 1944. november 9-ét állapították meg.
- 41 *Zakon o konfiskacij imovine i o izvršenju konfiskacije. Službenilist, DFJ 40/1945.* 1946-ban sor került a törvény megerősítésére és kiegészítésére: *Zakon o potvrdi i izmenama i dopunama Zakona o konfiskacij imovine i o izvršenju konfiskacije. Službenilist, FNRJ 61/1946, 74/1946.* Bővebben lásd Forró – Molnár 2013. 26–31.
- 42 A vagyoneklobzásról lásd bővebben: Forró–Molnár, 2013. 26-30.
- 43 TLZ. F. 127. Járásbíróság, Zenta. Vp. 2118/1945. Baráti Istvánzentai lakos elleni vagyoneklobzási eljárás.
- 44 Szloboda, 2005. 122.
- 45 TLZ. F. 127. Járásbíróság, Zenta. Vp. 2118/1945. Baráti István zentai lakos elleni vagyoneklobzási eljárás.
- 46 Szloboda, 2005. 158., 168.
- 47 Lukács Károly húgának visszaemlékezése. Közli: Szloboda, 2005. 158.